

IN HET TEKENEN VAN Typex

Typex (fotografie: Roy Tee)

Hectisch en eclecticisch: twee woorden die in een notendop leven en werk van striptekenaar/illustrator Typex kenschetsen. De afgelopen jaren is zijn relatief rustige bestaan in een stroomversnelling gekomen sinds het publiek zijn eigenzinnige tekeningen ontdekte. Hij blijft er nuchter onder en werkt onverstoort voort op zijn zolderkamer in Amsterdam West. 'Ik kan de hele dag plaatjes draaien en poppetjes tekenen.'

Uit de strip "Action" (Filmkrant, 2005)

Illustraties voor Playboy (2000)

Uit: VN (2004)

Enkele dagen voor aanvang van De Boekenweek in maart vond in Paradiso een evenement plaats, waarbij het Boekenweek-thema "muziek en literatuur" op originele manier gestalte kreeg. Op deze zogenaamde "Strips in Stereo"-avond smolt het werk van Nederlandse coryfeeën op muziek- en stripgebied samen middels de projectie van op songs gebaseerde strips van veertien bekende striptekenaars, uitgevoerd door de originele artiesten. Een van de nummers die "verstript" werden was "Moordenaar" van Osdorp Posse. Staccato maar strijdlustig rapte de vierkoppige Amsterdamse hiphopformatie erop los, terwijl hun woorden op het reusachtige projectiescherm tot leven kwamen. Geestelijk vader van de beelden was Typex (1962), een illustrator/striptekenaar die al sinds de lagere school zijn fantasieën omzet in de meest fabelachtige plaatjes, niet zelden rijk geïllustreerd met woorden.

Opvallend aan het werk van deze Amsterdamse tekenaar is dat zijn stijl moeilijk in één woord te vatten is. En dat is precies de bedoeling. De rijke verbeeldingskracht van Typex laat één stijl eenvoudigweg niet toe. Voor de vele illustratieklussen die sinds een tiental jaren zijn kant opkomen hanteert hij de stijl die past bij de opdracht.

Zijn werkkamer verraadt de persoonlijkheid van iemand die bewust niet volwassen wil worden. In de uit twee kleine ruimtes bestaande zolder domineert een bonte wirwar van boeken, tijdschriften, tekeningen, affiches, klei- en papiermachémodellen, maskers, langspeelplaten en cd's. Een psychedelische aanslag op de ogen. En waarempel, verscholen achter de tekentafel: een computer. Een ogenschijnlijke chaos, waarin Typex moeiteloos de weg kan vinden.

Vanaf zijn derde levensjaar vormen strips het hoofdbestanddeel van Typex' bestaan. De avonturen van Donald Duck, de strips van de Robbedoes uit de leesmap die wekelijks in zijn ouderlijk huis werd bezorgd en later de Pep en Mad: hij verslond ze allemaal. Zijn besluit stond al vroeg vast: hij moest striptekenaar worden. Tijdens de middelbareschooltijd, die in het teken stond van popmuziek, verbeeldde hij songteksten in talloze fantasierijke tekeningen. Typex houdt nog steeds van muziek. 'Ik kan de hele dag plaatjes draaien en poppetjes tekenen. Het helpt je te concentreren.'

Zo eclecticisch als hij zelf tekent, zo uiteenlopend zijn de bands en artiesten die in zijn cd-speler en op zijn draaitafel belanden. 'Ik waardeer dat ook in tekenaars', zegt hij. 'Het ergert me soms wanneer sommige tekenaars in één en dezelfde stijl blijven werken. Het is het verschil tussen ambachtelijkheid en

creativiteit. Traditionele strips blinken uit in ambachtelijkheid. Maar de strips waar ik van hou laten veel verschillende stijlen zien. Daarin is creativiteit, het vinden van oplossingen, belangrijk. Ik laat nooit een gebrek aan vakmanschap in de weg staan om iets te maken. Soms vind ik een tekening meer passend in kleivorm. Dan pak ik een stuk klei en ga kneden.' Hij wijst op een van zijn vroegere strapatsen, een op leistenen tabletten gekrast beeldverhaal met de titel "Cro-Magnon: 'Dat is mijn "pleistocene" krantenstrip.'

In hoeverre beïnvloedt de muziek zijn stijl van dat moment? 'Niet zoveel. Soms zit je goed in de groef en kan je op rustige muziek, maar ook juist op opzweepende klanken, veel werk verzetten. Het is een soort energiegevoel. Als ik geen muziek op heb staan, word ik ongedurig en rusteloos. Of ik mediteer? Gaan we op die toer? Tja, ik lijd wel aan slapeloosheid. Ik kan moeilijk stoppen met denken. Ik heb weleens yoga-achtige exercities geprobeerd, maar daar kreeg ik overal jeuk van.'

Nazi-pakje

Hoewel Typex nog steeds strips maakt, lijkt het of illustraties hem meer op het lijf geschreven zijn. 'In een "echte" strip, zoals Asterix of Kuifje, moeten figuren er exact hetzelfde uitzien. Daar kreeg ik yogajeuk van. Ik had absoluut niet de discipline en het animo om de karakters in de strip constant op dezelfde manier te tekenen. G. Wasco, een bevriende collega-striptekenaar, toonde mij een conceptuele benadering. Hij gaf zelfgemaakte blaadjes en filmpjes in eigen beheer uit. Wasco had geen grenzen, bekeek het als een kunstenaar. Ik had daarvoor ook geschilderd, maar vond de kunstwereld te beperkt. Zijn zienswijze vond ik inspirerend. We wilden samen een blad maken. Maar hij had niet de discipline om elke week met iets nieuws te komen. Daardoor raakte het plan om samen iets te maken op de achtergrond. Daarbij: voor klassiek striptekenaar was ik ook niet gedisciplineerd genoeg. Bij het ontvangen van de Stripschapsprijs zei Peter Pontiac: "Ik ben geen striptekenaar, want ik heb zo weinig strips getekend." Ik heb hem onmiddellijk opgebeld om hem erop te wijzen dat hij dat wel degelijk is. Striptekenaar is een geuzennaam. Dat zit je in je bloed of niet. Het is een bepaald soort tekenaar, anders dan een illustrator. Ik voel me een striptekenaar die illustraties maakt. Als een stripboek gewaardeerd wordt, zegt men: "Het is bijna een roman." Of als een tekening heel mooi is: "Het is bijna kunst". Maar je zegt van een schemerlamp toch ook

Lees verder op pagina 26

Typex' versie voor Strips In Stereo (2006)

Illustratie voor OOR (2006)

niet: "Zo mooi, bijna een bankstel." Een schemerlamp geeft licht, een bank niet. Ik wil een lans breken voor strips. Het is geen ondergeschoven kindje, het is het mooiste medium om mee te werken. Ik ben er trots op striptekenaar te zijn. Altijd al geweest ook.'

Het tij schijnt inderdaad te keren. Het lijkt wel of striptekenaars, nu ze zich de laatste jaren aan de undergroundstatus hebben ontworsteld, een soort popsterrenstatus krijgen, niet in de laatste plaats dankzij de Stripedagen in Haarlem. Met de regelmaat van de klok duiken striptekenaars op in interviews, schuiven aan in jury's en treden voor het voetlicht in exposities of bij avonden zoals het afgelopen Strips in Stereo-evenement.

Typex wimpelt het weg maar moet toegeven dat de in coltrui gehulde redactietekenaar en de wereldvreemde, op onverwarmde kamertjes ploeterende "nerd" grotendeels verleden tijd zijn. 'Vroeger was voor het maken van strips een schrijver, potloodtekenaar, inktter, letteraar en inkleurder vereist. Dan kun je bijna niet meer van een identiteit spreken. De nieuwe generatie doet het helemaal alleen: op de computer. Soms werken ze met zijn tweeën: een auteur en een tekenaar. Met Dana Linssen verzijn ik regelmatig een strip voor de Filmkrant. De getypte tekst is van haar, de tekstballonnetjes en tekeningen zijn van mijn hand. Van tevoren bedenken we welke kant het op gaat, zoals tijdens een festival. Dan improviseer ik op Dana's teksten. Soms corrigeren we elkaar. Het is leuk om elkaar in de strip enigszins voor gek te zetten, ik maak vaak echte stripfiguren van ons. Bij de opnamen van de film "Zwartboek" van Paul Verhoeven tekende ik haar in een nazi-pakje, kek kakibloesje met band om de arm en hoge, zwarte dominatrixlaarzen. Als je werk van Erik Kriek bekijkt, komt-ie er vaak zelf in voor, net als boeken van Peter Pontiac of de autobiostrip van Maartje Hartjes. Ik doe dat niet zo letterlijk.'

Ambachtelijk

Evengoed speelt het alter ego van de striptekenaar regelmatig, onder meer in de Filmkrant-strips, op als het figuur Typex, een mannetje met een hoge hoed in de vorm van de dop van een Tipp-Ex-flesje. De naam is hem ooit door zijn vriend Hans, een kunstenaar die het pseudoniem Schildpad hanteert, toebedacht. En wel nadat de tekenaar in hun atelier riep: "Ik ben King Tipp-Ex", om aan te geven hoe vaak hij met dekwit mislukte krabbels camoufleerde. Inmiddels gebruikt hij het als geuzennaam en is zijn geboortenaam tot een geheimzinnige Mister X gedegradeerd.

Zelf begon Typex ook als kunstenaar, na afronding van de Amsterdamse Academie der Beeldende Kunsten (tegenwoordig Hogeschool voor de Kunsten), waar hij na het gymnasium terecht kwam. 'Ik was bij de Rietveld al aangenomen, maar moest nog in dienst. Om dat te ontlopen, besloot ik naar de Amsterdamse ABK te gaan, omdat daar een onderwijsbrevet aan vastzat, waardoor je niet in dienst hoefde. Halverwege de opleiding kon ik switchen naar de Rietveld Academie - de Rietveld was vrijer en er liepen nóg meer meisjes rond -, maar dat heb ik uiteindelijk toch niet gedaan. Ik vond dat ik toch meer kon leren op de andere school. Op de Rietveld kreeg je meteen een camera in je handen gedrukt. Aan het ambachtelijke heb ik meer gehad. Mij werd immers het vak tekenen alleen in de eerste klas van de middelbare school onderwezen. Door een geriatrische grijsaard die zogenaamd volgens alle kunstregels handelde. Maar dan net verkeerdt.'

Van de eerstegraads onderwijsbevoegdheid die hem het doorlopen van de academie opleverde, heeft Typex weinig gebruik gemaakt, al heeft hij wel eens een cursus striptekenen gegeven. Hij beschouwt het als een handige back-up voor als niemand hem meer opdrachten zou geven. Daar hoeft-ie niet echt bang voor te zijn. Typex illustreerde en illustreert onder meer voor Het Parool, Zone 5300 (onder andere "De Belevissen van Moortje Poes"), Hello You ("I Claudia"), Volkskrant Magazine, VPRO Gids, OOR, NRC Handelsblad, De Filmkrant, Playboy en Vrij Nederland ("Wilstra").

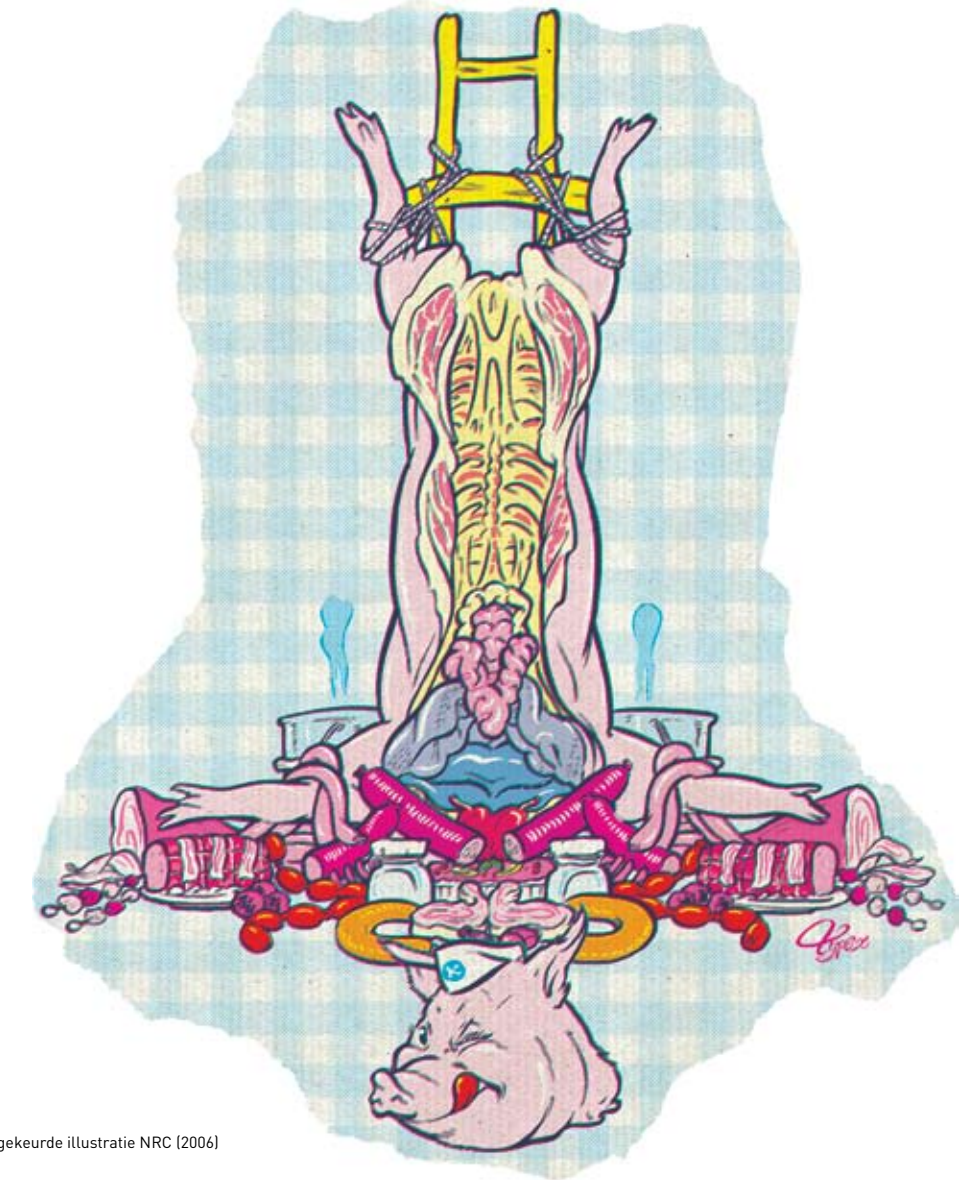
'Ik voel me een striptekenaar die illustraties maakt'

'Tijdens de academie had ik al een studio. Ik vond het zo braaf, dat ik iets anders ernaast wilde doen. In het eerste jaar ben ik meteen blijven zitten, ik dacht alles al te weten.'

De eerste resultaten van zijn noeste arbeid in het atelier werden gepubliceerd in de nadagen van het in undergroundkringen befaamde stripblad De Balloon (een uitvloeisel van "Tante Leny Presenteert"). Hieraan leverden ook tekenaars als ex-Gummi-coryfeeën Hein de Kort, Windig & De Jong (toen nog "Gezellig & Leuk" genaamd), Gerrit de Jager, Eric Schreurs en Aart Clerckx bijdragen. 'De tekeningen die ik daarvoor maakte waren meer geïnspireerd op tekenaars als Lucebert en Kamagurka dan op Kuifjes. Het waren absurde cartoons, met inktspatten en viezigheid, die langzamerhand uitgroeiden tot stripjes. Met mijn allereerste strip ben ik naar Het Parool gegaan. Ze namen hem niet, maar ik vertrok daar wel met een opdracht voor de jongerenpagina op zak.'

Bonustracks

Zijn werk bleef niet onopgemerkt. In 1994 ontving Typex een aanmoedigingsprijs voor jonge illustratoren van het Amsterdams Fonds voor de Kunst. Kinderachtig absurdisme à la Cherry Duyns' Herenleed, Van Oekel en de tv-serie Monty Python, zo omschrijft hij zijn allereerste werk. Tv-programma's gaven hem meer inspiratie dan De Hoge Kunst. 'Ik zat op een kunstschool maar had nog nooit van Matisse gehoord, al ging ik wel naar het Stedelijk Museum met mijn vriend Edward. Maar dan alleen om de tentoongestelde steentjes of takjes of wat dan ook voor een kunstwerk doorging, te verplaatsen en er iets nieuws van te maken. Daar hadden we de grootste lol in. De kunstgeschiedenissen waren aan mij overigens wel besteed. Ik vond het leuk om surrealistisch-weird te tekenen. Op de academie vond ik de oplossing voor mijn strips: ik liet de lineaal los. Ook al had ik die daarvoor toch al niet zo vaak beroerd. Ik tekende met de kroontjespen en inkt, dat ging lekker spatten. In die tijd werd het werk van Kamagurka bekend, en via de Muziek Express had ik al portretten van bekende popsterren van Peter Pontiac gezien, die mijn kijk op popmuzikanten veranderden. Stoere superhelden "in drag", alles wat God verboden had, geweldig. De undergroundbladen waarin

Afgekeurde illustratie NRC (2006)

Pontiac publiceerde, had ik toen nog niet opgemerkt. In die tijd las ik de Mad van de onnavolgbare Harvey Kurtzman en Franse strips, die niet zo extreem waren.' Met Pontiac, inmiddels een vriend van Typex, maakte hij voor de Concerto-stand op het Lowlands Festival een decorstuk en werkte hij samen aan de publicatie "The Quick Brown Fax" en aan een aantal andere gelegenheidsstrips. Eind jaren tachtig vormde Typex met de eerdergenoemde Schildpad een duo. Hij maakte enkele jaren achtereenvolgend voor Het Parool de "kerststrip", tekende, nog onder zijn geboortenaam, de strip Joke en Onno voor het jongerenblad Taptoe en onder pseudoniem slechts enkele maanden voor

de Volkskrant. 'Ze vonden hem maar banaal', grijnst hij. 'En dat was-ie ook.'

In die tijd liep hij naar eigen zeggen enigszins naast zijn schoenen. 'Mijn humor werd te zwart, en in het uitgaansleven ging ik me te buiten', bekent hij. 'Ik had absoluut een te groot ego.' Totdat hij heel ziek werd, collitis ulcerosa, een aandoening die hem bijna nekte. 'Ik liep twee jaar met een stoma, en was, opgezwollen door de Prednison, gekluisterd aan huis. Mijn eerste boek, Melkman, heb ik in die jaren van afzondering gemaakt. Na een aantal operaties en enkele depressieve jaren ging het langzaam beter. In meerdere opzichten.

Lees verder op pagina 28

'Ik laat nooit een gebrek aan vakmanschap in de weg staan om iets te maken'

Typex (fotografie: Roy Tee)

Uit: Chozizo #3 (2003)

Hondje Toos figureert in het Gouden Boekje De Wolkenfabriek (2006)

Doordat ik de dood in de ogen zag, heb ik een duidelijke keuze gemaakt. Ik besef dat de dagen die ik nu leef bonustracks zijn.' Ofschoon hij na zijn ziekte eerst nog enkele ouderwetse sex-, drugs- en rock'n'rollmaanden beleefde in het hoofdstedelijke uitgaanscircuit. 'Daar leed het werk wel onder. Behalve dat ik aan weinig toekwam, werden mijn tekeningen steeds psychedelischer', zegt Typex. 'Terwijl ik nota bene voor de Taptoe tekende. Maar goed. Van ervaringen leer je.'

Nadat hij midden jaren negentig met vriendin en dochter ging samenwonen, brak een intensieve sollicitatieperiode aan. Bij OOR kreeg hij de opdracht tweewekelijks de strip "Potpourri" te maken, en voor muziekhandel Concerto vervaardigde hij muurschilderingen en decorstukken. Verder leverde Typex regelmatig tekeningen aan voor Taptoe en voor Hello You, een strijblad voor de Engelse les op middelbare scholen. 'Vier klussen per maand was voorheen genoeg, ik leefde van heel weinig. Toen er twee monden bijkwamen, moest ik opeens ruim tweemaal zoveel gaan verdienen. Bij de OOR, mijn belangrijkste opdrachtgever in die tijd, was toen net een omwenteling gaande; wegens een nieuwe, chiquere koers werden mensen ontslagen, en sneuvelde mijn strip. Ik werd eruit gegooid als striptekenaar en kwam weer binnen als illustrator.' Een nieuw visitekaartje deed daarnaast wonderen en verschafte hem opdrachten voor onder meer de VPRO-gids en via zijn agentschap Shop Around een enkel reclamebureau.

Chorizo

Voordat de computer zijn intrede deed in huize Typex knutselde hij in copyrettes met gescheiden kleuren en plakrasters. 'Allemaal handwerk. Het was de "poor man's solution", totdat ik geld kreeg voor een Mac. De PC raakte al eerder in zwang dus men dacht dat ik dat effect bereikte met digitale toepassingen. Sommige nerds wilden me computertrucs leren om mijn techniek te vervolmaken, maar dan legde ik nog maar 's geduldig uit dat wat ze zagen de schaduw was van een uitgeknipt papiertje.'

De digitale revolutie voor Typex kwam pas in 1996. Hij kocht een G4, nam computerles (van Jan Willem van den Ban van het bureau Beng) en lanceerde een jongensdroom: zijn eerste eigen strijblad, "Chorizo". Dit 32 pagina's tellende eenmanstijdschrift bevatte verschillende rubrieken, zoals een Modern Art Quiz, een seksparodie op Jip en Janneke, een in de Middeleeuwen gesitueerd Smurfenverhaal, de Grieks-mythologische strip Arkadia en een Tarzan-pastiche, afgewisseld met cartoons en fake-advertenties. Alle uitgevoerd in een andere stijl. Een nieuw jeugdblad voor volwassenen, noemt hij het liefkozend. Engelstalig, in de hoop dat het ook in het buitenland zou worden uitgegeven. Chorizo is een weekblad. Maar dan één waar meerdere jaren tussen zitten. Chorizo 3 verscheen eind 2002 bij uitgeverij Oog & Blik. Voor nummer vier is het zo langzamerhand tijd. Typex zucht. 'Het kost te veel geld en tijd, ik ben er minstens drie maanden aan kwijt. Het is daarnaast een te onaf product. Ik wil het nu op een andere manier vertellen. Het is de bedoeling dat het wordt opgesplitst: de drie à vier verhalen worden nu apart uitgegeven, als afgerond

verhaal. En in kleur. Allereerst wil ik een muzieknummer maken met korte verhalen over muziek. Ik droom er al heel lang van om een mini-bladenimperium te starten. Misschien dat het er uiteindelijk nog eens van komt.'

Wilstra

Over "mini" gesproken, in augustus rolt zijn eigen Gouden Boekje van de persen. Het kinderboekje heet De Wolkenfabriek en is door hem zowel geschreven als getekend. Een eervolle opdracht vindt Typex, want wie is er niet opgegroeid met een Gouden Boekje? Weken is hij er mee bezig geweest, tussen andere opdrachten door. Toos, zijn hond, prijkt op de cover en heeft een prominente rol in het verhaal.

De vervolgstrip "Wilstra", een in Vrij Nederland gepubliceerde humoristische hommage aan jaren vijftig-voetbalstrijheld Kick Wilstra, werd bij het vertrek van hoofdredacteur Xandra Schutte, zijn contactpersoon, stopgezet. Het is het fictieve verhaal van het leven van Wilstra in zes decennia, dat naast de publicatie in het blad zou moeten worden uitgesmeerd over zes boekjes. Typex: 'De geschiedenis van Nederland, op mijn manier. Deel een is gedrukt, deel twee is af. Ik wilde net blijmoedig aan het derde gedeelte, de jaren vijftig, beginnen toen de strip eruit werd geknikkerd door de interim-hoofdredacteur. Ik hoop 'm toch nog ergens te kunnen uitgeven.'

De tekenaar heeft nog nooit royalty's ontvangen, behalve onlangs voor het album/strijboek "Strips in Stereo" van het gelijknamige evenement, waarvan een nieuwe druk in de maak is. 'Royalty's komen zelden voor, daarvoor is het een te kleine markt', weet hij. 'Strips verkopen te weinig, ook al zijn kopers van strips trouw. Ik denk niettemin dat het publiek veel groter zou kunnen zijn, met een betere promotie. Een strip als Wilstra zou veel breder in de markt kunnen worden gezet.'

Worden de stripboeken nog niet stukgelezen door een groot publiek, zijn illustraties voor diverse dag-, week- en maandbladen worden door aanzienlijk meer mensen bekeken. Al denkt hij dat zijn naam bekender is dan zijn werk. Door het hanteren van uiteenlopende stijlen is het niet eenvoudig om altijd zijn handschrift te herkennen. Maar hoe meer hij publiceert, hoe meer hij merkt dat mensen hem aan zijn werk herkennen. Al is het alleen al om zijn kenmerkende handtekening. Typex' stijlen typeren kan hij zelf nog het beste: 'Ik ga altijd uit van het onderwerp. En daarbij wil ik iets maken wat er nog niet was. Er is een aantal vaste rituelen. Penseel gebruik ik vaak, ook al worden soms ook wel dingen gescheurd en gesneden en komt er geen pen of penseel aan te pas. De weekstrip Wilstra is min of meer "mijn stijl": alles met penseel getekend en daarna bewerkt in de computer. En wel zo, dat het niet zichtbaar is, want typisch met de computer tot stand gebrachte tekeningen vind ik armoedig. Dat overduidelijke gemanipuleer zie je vaak op verpakkingen in de supermarkt. Alsof niemand meer een fatsoenlijke tekening of letter kan maken. Het lijkt wel alsof iedereen wat wil doen laten lijken op iets wat al eens gedaan is, en daar een eigen draaitje aan geeft. Niet te geloven zo slecht, die vormgeving.'

Gemiddeld tien uur werkt de striptekenaar/illustrator op een dag. Buitenlandambities zijn Typex, hoe nuchter ook, niet vreemd. Zo solliciteerde hij bij de New Yorker, op voorspraak van Joost Swarte, die voor hetzelfde dagblad werkt. Met weinig resultaat, vertelt hij: 'Je mag je mapje afleveren en later weer ophalen. Uiteindelijk heb ik een zwartwit-tekeningetje gemaakt, voor het astronomische bedrag van drieduizend dollar. Maar de betreffende rubriek was net voor het inleveren van mijn tekening gestopt. Het is helaas nooit gepubliceerd.'

Typex werd gevraagd een bijdrage te leveren aan "The Narrative Corpse, a raw anthology". In dit in 1995 gepubliceerde estafetteverhaal kregen 69 striptekenaars over de hele wereld, waaronder zeer beroemde als

Robert Crumb, Will Eisner en Raw's geestelijk vader Art Spiegelman, ieder de beschikking over drie stripblokjes. Daarnaast tekent hij regelmatig voor een Australisch blad en werkt hij aan zijn website (www.typex.nl), die nog dit jaar gelanceerd wordt. Meer buitenlandse klussen sluit hij niet uit. In wat voor stijl of met wat voor materiaal dan ook. 'Ik heb een mateloos vertrouwen in mijzelf. Als ze me morgen vragen om een tegelmozaïek te maken, dan doe ik dat gewoon. Zoek ik wel in een boek op hoe dat moet.'

Omslag Wilstra #1 (2004)

Herman Brusselmanns (DIF, 2004)